

medju ostalim predmetima. Sve što jeste, mehanizam je uzroka rezultata." Sve je unapred dato, moralan si ako prihvatiš to što je dato. U taj svet Antigonina akcija donosi nemir, sumnju i zabunu. Antigona stoji sama u svetu neistine. A njena akcija u sporu sa nebitnim svetom ne može da bude ništa drugo nego traženje bitka — „nije još bitak čovekovog bića nego samo istina o nistnosti datog sveta." Ipak njen otpor nije samo negativni nego znaci opredjeljivanje. Svet se u toj akciji pokazuje takvim kakav je uistinu — nestvaran, nebitan. Sve maske su time skinute. „Sve je preiplejeno za ono što mora da dodje — za zajedničko i aktivno stvaranje bitnog sveta." Hocu da upozorim da se problem bitki i bitnosti, istine i stvarnosti kreće u istom pravcu u kom je upravljen Kermnauner put sa njegovim ostvarivanjem. Ista tendencija se u drukčijem obliku i na drugoj problematiki pokazuje i kod Veljka Rusa.

U analizi Kozakove „Afere" Kos polazi od principa da realnost dramskog dela nije samo spoljni spor između neprijateljskih bića, nego da taj spor između bića mora „neprstano da prelazi u spor bića sa samim sobom". Pošto „Afera" tretira revolucionu, njenu sadržinu mora da ispunjava ne samo spor između revolucionice i kontrarevolucionice, nego i spor u srcu same revolucionice. Svrha revolucionice je da se ukine vlasnički svet i svet onih koji vladaju — alio ona to može postići samo tako da najpre sarađe prisvoji vlast. Ta protivrečnost može da doveđe do tragedije. U „Aferi" je nosilac te protivrečnosti komesar. On postaje svestan te protivrečnosti, i ipak postupa praktički. Jedinstvena revolucionice mu je prva stvar. Kad je jedinstvo ugrozi spor između Simona i Marcela, on postupa kako zahteva revolucionarna nužnost. „Sadašnju mogućnost stvaranja bitka revolucionar mora da ukida, da bi sa vlasniču, stvorrenom u redu i disciplini, u budućem vremenu mogao da stvari bitak ljudskog bića." Ista suprotnost odražava se u sporu između strogog Marcela i „humanističkog" Simona.

Te zanimljive analize, kojima se još pridružuju analize Borove drame „Zvezde so večne" i Rožančeve drame „Jutro polpreteklega včeraj," najznačajniji su primeri Kosovog načina raspravljanja koji je precizan i neobično pregledan. O svojim metodološkim i teoretskim idejnim osnovama Kos, nažalost, govori veoma retko.

Veljko Rus je osim dve opsežne ocene filozofskih dela (J.

Hommes: Krise der Freiheit i André Gorz: La morale de l'histoire) objavio dve duže studije koje se bave: prva, „Etičkim problemima izgradnje komunizma", druga, „Socijalizmom i vlasništvo". To su izvanredno lucidne i stvarne analize savremene društvene problematike u uslovima kapitalizma i u uslovima istočnog socijalizma.

Prva se polemički hvata u koštač sa jednim članakom sovjetskog ideologa Šiškinja „Izgradnja komunizma i neki problemi marksističke etike", izšlo u časopisu „Voprosi filozofii", 1959.) kog koga je problem slobodnog rada — to je glavni predmet Veljka Rusa — sveden na problem društvene svojine, kojom je ukinuta privatna svojina. Taj postupak V. Rus naziva, po Marksu, — grubi komunizam. Rad nije otuđen samo zbog otimanja proizvoda, nego pre svega zbog otudjivanja radne snage u samom proizvodnom procesu. Tek sa nesporednim tretiranjem proizvodnog rada počinje problem marksističke etike. Takođe kod rusa u prvi plan stupa pitanje čovekovog ostvarivanja. U proizvodnom radu čovek je samo sredstvo za ispunjenje unapred određenog plana — dakle, u tom radu on se ne može ostvariti. Upokos društvenog svojini rad još uvek ostaje negativan. A cilj komunističkog društva je realizacija slobodnog rada u samom proizvodnom radu: totalna aktivnost, neograničena učinkom: „Samo revolucionarna, praktični kritička akcija, koja je u suštini ekstatična, dakle ona koja izlazi iz samozavorenosti subjekta i koja je zato potpuno vezana za vansubjektivni svet, jeste tip otvorene, neograničene, dakle apsolutne akcije koja omogućuje istinsku delatnost". Dalja Rusova kritika odnosi se na takozvani konzumentski komunizam po kome je svrha proizvodnog rada zadovoljavanja ljudskih potreba. Uloga rada je u tom slučaju zadovoljavanje potreba a ne ono što je za rad bitno, a cilj je jednost u podeli dobara — i opet, dakle, ne sloboda rada. Rus doznaće da Šiškinovi pokušaji zapravo uopšte ne zadiru u područje moralu, mada ovaj hodeće da ustanovi kriterijum marksističke etike. „Samo tada kada je socijalističko društvo istovremeno i oslobođanje čovekovog rada, kada razbiju u ekonomiju zakovani ljudski rad, kada moralizira ekonomiju, samo tada je ono most u komunizam kao društvo slobodnog rada i ne balanžuje se u moralno bezbojno društvo korisnika". Kao što smo kod Kermnaunera konstatovali veću snagu u kritici nego u stvaranju novih idejnih vred-

nosti, isto tako je i kod Veljka Rusa vanredno prodorna analiza proizvodnog rada i njenih ideoloških korelata, dok je pojам slobodnog rada manje jasan i konkretan a više načelan; a to naravno ne znači da Rusova tendencija ka slobodnom radu nije dovoljno energična i stvara na i da njegova kritika nije duboka i od svog ishodišta konstruktivna.

Druge studije „Socijalizam i vlasništvo" nije ništa neubedljivo usmerena u budućnost. Ostavimo ovog puta upravo epohalno kritičku analizu zapadnog vlasničkog sveta, napisanu sa stanovišta čoveka čiji su koreni u našim društveno-političkim okolnostima, što daje njegovoj kritici posebnu oštrinu, i zaustavimo se kod završetka njegove studije kada prelazi na problem našeg društva koja je po njenom, pozornica intenzivnog sukobu dve civilizacije: vlasničke i nevlasničke (radne). Ukipanjem privatne svojine još uvek ukinuto vlasničko društvo. „Ono se siri kao kultura (liberalizam) i kao civilizacija (odredjena organizacija društva: država, plan) u unutrašnjosti socijalističkog društva." Ipak su nevlasnički elementi našeg društva već prevladali nad vlasničkim. „Faktično udruživanje ljudi u univerzalnu radnu zajednicu postaje dostižna perspektiva." Posle pregleda vlasničkih anahronizama u našem društvu navodi Rus radičko samoupravljanje kao onaj faktor koji će stvoriti novu civilizaciju, odnosno novo društvo. Ipak samoupravljanje ne sme da bude prenos vlasničkih kompetencija iz ruku privatnika, odnosno države u ruke neposrednog proizvodjača, već mora da znači „mogućnost stvaralačkog uključivanja, mogućnost integrisanja i ukipanja pasivnog podredjivanja mehanizmu društva. A da bi to ostvarilo, samoupravljanje mora da dobije univerzalnu, neograničenu mogućnost stvaralačkog organizovanja rada".

Očigledno je da su „Perspektive" izrazito radna, savremena i kvalitetna revija. Nastojanja koja smo pokušali da opisemo i ocenimo svakako zaslужuju pažnju ne samo slovenačkog, nego i jugoslovenskog ozbiljnog čitaoca. Ne sumnjamo da „Perspektive" imaju, sa programom koji su počele da ostvaruju, takvu budućnost kakvu mogu da imaju samo ideje koje pogadjaju ono što je u određenom vremenu bitno i prvo.

Vital KLABUS

Sa slovenačkog rukopisa preveo Dejan POZNANOVIC

„Polja" je u narednim brokovima objavljivao nekih studija i članaka (u celini ili u izvodima) o kojima je bio reč u tekstu Vitala Klabusa. (Red.)

gregor strniša

LETÖ

*Pašće veliki stub,
beli stub letaće da padne.
Mrtav će pod ruševinama
biti narod ptičjih ljudi.*

*Imaju lažljive jezike papagaja.
Nose mrtve od ptičjeg perja.
Sviraju na malim citrama, oko svetlih ogledala
pljuš, sa kolibrima na dlanovalima.*

*Tako daleko je jesen
kao crveni kamen usred tamnih gora.
Duboko pod stubom je tamnica.
Tamo tamno ogledalo — otac ogledala —
[na verigama visi.*

*Pašće stub leta
i pokopati narod ptičjih ljudi.*

JESEN

*Na pustoj obali jeseni
stoje niske kolibe kiše.
Sa sivim srcima ljudi jelenji
spavaju na sprudu. Magla se diže.*

*Iz njihovog čela kao snovi
rastu teški rogovи,
ponekad kao u snu čovek ustane
i stoji na rubu vode.*

*Proleće je daleko, kao zeleni kamen
u srcu crne, vetrovile gore.*

*Uveče mesec raste, raste
crvenom senkom zaklanja svet.
Jelenji čovek kroz mrak crveni ide
rubom sive vode.*

LENORINA PESMA

*Uvek ga čujem. On dolazi.
Odeven u negve i tamu.
Stvari odbacuju ogledala,
odelo, dušu odbacuju.*

*Zato uvek stvari vidim kao mrtva
lica, bez usta, bez očiju.
On jezdi na konju od crne zemlje,
nad njim zvuk oružja leti.*

*Pod njim — kao senka oblaka —
topot kopita i lavez pasa.
Uvek ga čujem. On dolazi.
Ne vidi me. Ne vidim ga.*

*Sa visoke, strme gore smrti,
kao vetrar, koji donosi sneg,
leti, leti kroz grudi,
kao vetrar kroz grane smreka.*

ORFEJEVA PESMA

*Plice su bez krila, sa mrtvačkom glavom,
težak i krut nakit drveća.
Nepomične sede nuda mnomo.
Moj instrument je u noći kao crveno krilo.*

*Prešao sam dug put:
video sam da bledi zeleno perje papagaja,
pruge tigra, šarenog cveća u vlažnom šumama —
pred suvom šumom u zemlji mrtvih stojim.*

*Dodi. Uroni ruku u strune
i drovo instrumenta će procvetati u taman zvuk,
kroz veliku noć težki štit meseca
vratiće šaputavi odjek.*

*Dodi. Kuća sna, velika kuća,
beli kamene u stubu mraka,
krilo mraka, prstenu vremena —
noć te skriva, noć te skriva.*

*Sa slovenačkog preveli
Gojko JANJUŠEVIC i Dejan POZNANOVIC*

Gregor STRNIŠA rodjen je 1930. godine u Ljubljani. Pesme je počeo da piše još u osnovnoj godini. U Berlinu, zatim Novom Sadu, bio je stalni saradnik „Revije 87", neko vreme i član njenog uredilačkog odbora, radi saradnje u „Perspektivama", 1959. godine, u izdanju koparske „Lipe", izšla je prva knjiga njegovih stihova „Mozalci".

